

INITIATIEVEN OM LOKAAL ENERGIE, VOEDSEL,
GEZONDHEIDSZORG EN ONDERWIJS TE REGELEN

De kracht van de menselijke maat

Lodewijk Pool (agrarisch ondernemer te Bennekom), Arno Lammers (beleidsambtenaar te Den Haag) en Bob de Wit (hoogleraar aan Nyenrode Business Universiteit) hebben iets gemeen. Ze zijn onderdeel van een groeiende maatschappelijke onderstroom die onderbelicht is in de media. Wat gaat deze onderstroom betekenen voor onze samenleving?

De drie zijn van mening dat het voor mensen van belang is om gezond, geworteld en verbonden te zijn met elkaar en hun omgeving. Hier werken ze met passie aan. Lodewijk Pool en zijn vrouw Floor de Kanter namen in 2004 de boerderij over van Lodewijks ouders. Boerderij De Hooilanden ligt op een prachtige plek in het Bennekomse Binnenveld. Een plek die Pool graag wil delen. Ook wil hij niet langer afhankelijk zijn van de bank. Het roer moest dus om.

Hij legt uit hoe de agrobusiness in de kalvesector werkt. 'Een groot bedrijf haalt kalfjes uit Ierland, betaalt Nederlandse boeren om ze in 12 maanden op te fokken en vervolgens gaat het vlees naar Italië. Er wordt gewerkt volgens protocollen. Er is weinig vrijheid, geen lokale verbondenheid met het product.'

Pool wil een boerderij die de regio vooruithelpt, die meer in evenwicht is met de natuur en verbonden is met lokale mensen. Als eerste bracht hij het aantal koeien terug tot 60. Omdat er 120 koeien nodig zijn om het bedrijf rendabel te maken, moesten er nieuwe inkomstenbronnen worden gezocht. In 2006 kwam de zorglandbouw op. Pool zocht contact met een lokale zorginstelling en inmiddels lopen er acht personen drie dagdelen per week op het bedrijf. 'Het gaat onder andere om mensen met een depressie, een psychische stoornis of verslavingsachtergrond. Die mensen moeten uit hun hoofd en in hun lijf. Dat kan op onze boerderij.'

Mens centraal

Arno Lammers is beleidsambtenaar klimaatadaptatie. Net als Pool heeft hij mooie dingen voor elkaar gekregen. Er zijn natuurlijk verschillen. Lammers werkt in de stad, Pool in het landelijk gebied, Lammers is een radertje in een groot gemeentelijk apparaat, Pool is eigen baas. Maar de overeenkomsten zijn opvallend. Bij beiden stroomt ondernemingszin en betrokkenheid bij de samenleving door de aderen.

'Als beleidsambtenaar bij de gemeente Den Haag wilde ik 10 jaar geleden het bewustzijn over het belang van groen en het aanpassen aan klimaatverandering bevorderen. Dat werkte niet overal, het sluit niet aan bij waar veel mensen mee bezig zijn, zeker niet in de armere wijken. Inmiddels staat de mens centraal in wat ik doe. In armere wijken staan veel mensen wantrouwend tegenover de

gemeente, dus het vertrouwen moest worden herwonnen. Dat kan. Het vergt wel een andere aanpak dan toen we begonnen met Operatie Steenbreek.'

Lammers beschouwt zichzelf nu allereerst als contactpersoon van een netwerk van vrijwilligers in wijken door heel Den Haag. Die lokale vrijwilligers ontwikkelen en onderhouden vaak buurt- en geveltuinen. Ook in de armere wijken. Mensen vinden er rust, zingeving en vooral ook een uitweg uit de eenzaamheid. 'Als je in een gehorige flat woont en slecht tegen prikkels kunt, is het soms letterlijk van levensbelang om ergens vlak bij je huis rust te kunnen vinden. Anderen zijn eenzaam en hebben moeite om andere mensen te ontmoeten. Beiden kunnen terecht in een buurttuin. De verhalen die ik soms hoor, maken op mij veel indruk. Het sterkt mij in wat ik doe. Overigens doe ik zelf maar een beetje, het echte werk gebeurt door de vrijwilligers.'

Schaalverkleining

Bob de Wit is hoogleraar Strategic Leadership aan de Nyenrode Business Universiteit. In 2020 schreef hij het boek *Society 4.0* waarin hij pleit voor schaalverkleining naar de regio. Nieuwe technologieën als blockchain, 3D-printing en *industry platforms* maken het volgens De Wit mogelijk voor burgers om in de regio in het grootste deel van hun eigen behoeften te voorzien. 'Ik ben niet tegen globalisering, want sommige problemen vergen wel degelijk snelle, mondiale actie. Maar het schiet door en de mens, de gemeenschap, de regio worden vergeten terwijl juist daar een enorm potentieel ligt.'

Volgens De Wit zijn we aan het eind van een tijdperk. Door de vele technologische ontwikkelingen is het mogelijk geworden om lokaal energie, voedsel, gezondheidszorg en onderwijs te regelen. Inmiddels is de coöperatieve vereniging Society 4.0 opgericht die initiatieven die regio's versterken ondersteunt. Daarbij worden ingewikkelde onderwerpen niet gemeden, zoals de ontwikkeling van lokale munten: Op basis van blockchaintechnologie is het relatief eenvoudig lokaal cryptogeld te ontwikkelen. Met lokaal geld kan de regionale economie worden versterkt. In het Westland is dit al realiteit.'

Ook democratische vernieuwing maakt deel uit van Society 4.0. Burgers moeten direct worden betrokken bij de besluitvorming in de regio. En ook dat kan met

Stadsoase Spinozahof. Beeld: Arno Lammers

behulp van blockchaintechnologie. Zo kunnen burgers direct hun stem uitbrengen over vraagstukken die lokaal spelen. Voor besluiten over complexere en multidisciplinaire onderwerpen kan een vertegenwoordiger worden gekozen. Dat de boodschap van De Wit aanspreekt blijkt uit het grote aantal concrete initiatieven in Nederland, België en Duitsland. Vanuit Spanje en Turkije is inmiddels ook interesse getoond.

Zoektocht

Dat je nooit klaar bent, nooit uitontwikkeld, hebben zowel Arno Lammers als Lodewijk Pool ervaren. De zoektocht gaat door.

Pool: 'Na het starten van de zorgboerderij vonden we nog andere inkomsten, zoals financiering vanuit gemeente Ede voor de hagen die we hebben aangeplant. Daarnaast verpachten we grond voor een groentetuin. De producten worden verkocht op lokale markten en klanten weten dat deze van De Hooilanden komen. Dat draagt bij aan een band met ons bedrijf. Verder verhuuren we ruimtes voor vergaderingen. Niet alles lukt in één keer en soms moeten we bijsturen. Maar het is uitstekend gelukt onze inkomsten te diversifiëren waardoor ons bedrijf minder kwetsbaar is geworden.'

In de Stationsbuurt Den Haag HS bestaat Stadsoase Spinozahof inmiddels 10 jaar, en wordt gewerkt met tweehonderd vrienden van twintig nationaliteiten. Er

is een buurttuin, een compostbakkerij, workshops en er zijn feesten. De Stadsoase is een inspiratie voor vergelijkbare nieuwe initiatieven in de rest van de stad. Lammers legt uit dat de bewustzijns campagne een andere aanpak noodzakelijk maakte.

'Gemeente Den Haag heeft bijvoorbeeld in 2018 de stichting Duurzaam Den Haag als tussenpersoon tussen gemeente en bewoners opgericht. Hierdoor is het makkelijker voor buurttuinen en andere initiatieven in te spelen met hulp en financiering. De stichting heeft een breder netwerk richting actieve bewoners dan de gemeente. De gemeente financiert daarom jaarlijks op basis van een jaarplan deze stichting en voorkomt daarmee bureaucratische rompslomp. Ook woningbouwcoöperaties zien dat bewoners baat hebben bij groene ademruimte en werken steeds vaker mee vanuit deze gemeentelijke aanpak. Als gemeente bepalen we dus minder zelf wat er gebeurt en dat is prima.'

In Bennekom deed Pool meer dan één stapje terug. Om los te komen van de bank is het nodig ergens anders geld vandaan te halen, want een boerderij kan nou eenmaal niet zonder investeringen. Dus werd een coöperatie opgericht die certificaten uitgeeft. Eén certificaat kost 25.000 euro en levert jaarlijks 1,5 procent rendement. Door de hoge prijs en het lage rendement worden alleen mensen aangetrokken die serieus zijn en die niet uit zijn op hoge winsten. 'Die 1,5 procent is een schijntje in vergelijking met wat wij een bank moeten betalen.

De grond van de groentetuin wordt verpacht. De producten worden verkocht op lokale markten. Klanten weten dat deze afkomstig zijn van De Hooilanden. Beeld: Arnold van Kreveld

Dat kan wel een tienvoud zijn. Certificaathouders krijgen overigens niet alleen die 1,5 procent, maar worden ook uitgenodigd voor belangrijke momenten zoals de algemene ledenvergadering. Zo hebben ze weer een boer in de "familie" en investeren ze in een stukje lokale voedselzekerheid.'

Er was zoveel interesse dat de coöperatie de grond kon opkopen en De Hooilanden bevrijd werd van de bank. Belangrijke besluiten worden nu genomen door de certificaathouders tijdens de algemene ledenvergadering. 'Dat werkt uitstekend. De basis is vertrouwen. Floor en ik hebben zelf ook certificaten en die kunnen we verkopen als we een investering willen doen. Na een tijdje kunnen we dan weer certificaten terugkopen. Dat kan overigens niet direct, want er is een wachtlijst van geïnteresseerden.'

Beloning

Lammers denkt even na als hem wordt gevraagd welke lessen hij heeft getrokken. 'Stel het sociale aspect centraal als je wilt vergroenen. Dat is les nummer één. Het opbouwen van een gemeenschap werkt, heb geduld en leer van mislukkingen.' Pool wijst erop dat er niet één model is dat werkt. 'De grondsoort, de hydrologie, het aantal bewoners binnen enkele kilometers van je bedrijf, dat alles en meer bepaalt wat wel of niet werkt. Onze vergaderruimtes lopen goed, omdat de Universiteit van Wageningen vlakbij ligt en graag gebruikmaakt van onze ruimte.'

Lammers en Pool hebben beiden los durven laten. Geen laffe participatietrajecten waarbij de ingebrachte meningen welwillend worden opgeschreven en vervolgens genegeerd. Echte besluitvorming met en zelfs door anderen. Dat werkt alleen als het lukt om een lokale gemeenschap op te bouwen van mensen die elkaar vertrouwen. Het is een uitdaging die tijd kost, maar de beloning is groot.

Betekenis

Als laatste reageert Bob de Wit op de vraag wat deze onderstroom betekent voor de samenleving: 'De onderstroom bestaat inmiddels uit heel veel lokale initiatieven. Overal staan mensen op om een betere samenleving te bouwen voor zichzelf en vooral voor volgende generaties. Ik merk dat zij dit vaak doen vanuit een gevoel of intuïtie dat het anders moet en anders kan. Als ik dan doorvraag naar hun drijfveren, dan hoor ik vaak dat mensen genoeg hebben van een maatschappij waar geld, kille regeltjes en procedures belangrijker zijn dan de dingen waar mensen blij en gelukkig van worden. Deze mensen starten een initiatief en zoeken vervolgens verbinding met anderen, en komen er dan achter dat er veel meer mensen met dezelfde gevoelens zijn en die bouwen aan een nieuwe en betere samenleving. Al deze mensen samen vormen inmiddels een sterke onderstroom.'